

Annotation

In the article the model of calculation of money streams in oil and gas mining is grounded. The analysis of model allowed to discover and analyse the basic factors of external and internal environment, which make influence on forming of money streams. By the most effective mechanisms of stimulation, which influence on an economic growth of oil and gas enterprises acceleration are: the change of mechanism of extra charge of paying for using the bowels of the earth for mining; liberalization of government control of pricing on oil and gas; optimization of forming of operating charges; the accessible external investments.

Key words: oil and gas production, money stream, the model of calculation, depreciation policy, operating expenses, pricing, amortization.

УДК 330:336

**Шукіна Н.А.,
к.е.н., доцент,
Мамонтова І.В.,
аспірант,**

Одеський національний економічний університет

БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВІ ВАЖЕЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Забезпечення ефективності застосування бюджетно-податкових важелів відіграє важливу роль щодо вирішення проблем соціально-економічного характеру. В Україні на сьогоднішній день немає єдиної методології їх ефективного застосування. Різноманітність підходів до вирішення даної проблеми вимагає їх дослідження та систематизації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій, які стосуються обраної проблеми, свідчить про наявність теоретичних досліджень вітчизняних науковців у напрямку визначення основних підходів до реалізації системного дослідження бюджетно-податкових важелів, визначення їх ролі в забезпеченні економічного розвитку держави. Але існує потреба відзначити, що на теперішній час бракує єдиної науково обґрунтованої та затвердженої методології застосування бюджетно-податкових важелів в забезпеченні економічного розвитку. Означені питання будуть висвітлені у даній статті.

Вітчизняні вчені, наприклад, Рубан Н. І. та Чуницька І. І. [1, с. 43] вважають, що бюджетно-податкові важелі є основними важелями держави у розв'язанні спектру соціально-економічних питань. При цьому, однією з причин неефективного використання означених важелів вони виділяють відсутність їх системного дослідження. При існуючому різноманітті наукових розробок та досліджень щодо обґрунтування потенціалу бюджетно-податкових важелів, на даному етапі розвитку наукової думки в Україні немає єдиного та системного підходу до визначення їх складу, ролі та значення щодо формування фінансового потенціалу держави та їх регуляторного впливу.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності та складу бюджетно-податкових важелів, їх впливу на розвиток економіки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вирішення найважливіших завдань бюджетної та податкової політики здійснюється за рахунок застосування відповідних бюджетно-податкових важелів. Дослідженню цієї категорії присвячено велика кількість наукових праць.

Турчанинова Т. В. [2, с. 490] до переліку бюджетно-податкових важелів відносить структуру видаткової частини бюджету та податки, вплив яких, у свою чергу, реалізується через ставки оподаткування і механізм селективного визначення об'єктів пільгового оподаткування.

На думку Горста М. [3], до бюджетно-податкових важелів відносяться бюджетний кредит, субсидії і субвенції, бюджетні інвестиції, пільги по податках і зборах, спеціальні податкові режими, зміни строків сплати податку. Але вважаємо, що ця класифікація потребує систематизації перелічених важелів.

Не можна погодитися із Львовчанином С. В. [4], який вважає, що бюджетно-податкові важелі – це структура доходів і видатків бюджету. Адаже вважаємо, що склад бюджетно-податкових важелів має розглядатися у більш розгорнутому аспекті.

Не можна цілком погодитися із вченими Рубаном Н. І. та Чуницькою І. І. [1, с. 48], які вважають, що бюджетно-податкові важелі - це конкретні методи і способи реалізації цілей бюджетно-податкової політики або фіскальної політики.

Слід зазначити, що наведені визначення бюджетно-податкових важелів розглядаються у достатньо вузькому аспекті: вони показують окремі складові бюджетно-податкових важелів без їх

належної систематизації та визначення зв'язку між ними. Вважаємо за доцільне розглядати бюджетно-податкові важелі по-перше: не як відокремлене поняття, а як вагому складову фінансових важелів; по-друге: з точки зору визначення взаємозв'язку між ними та ступеня їх впливу на розвиток економіки держави та її регіонів зокрема.

Розглядаючи бюджетно-податкові важелі у макроекономічному аспекті як засоби дії відповідних методів бюджетно-податкової (або фіскальної) політики, яка, у свою чергу, спроможна регулювати як сукупний попит, так і сукупну пропозицію, та виходячи з того, що через зведений бюджет держави у деяких країнах світу перерозподіляється до 50-55 % ВВП, саме бюджетно-податковим важелям належить пріоритетна роль у визначенні фінансової моделі держави відповідно до рівня державної централізації ВВП та у забезпеченні стабільного економічного розвитку у державі, який має забезпечити:

- збільшення реальних обсягів ВВП;
- підвищення рівня зайнятості серед економічно активного населення;
- досягнення помірного рівня споживчих цін та цін виробників;
- стабільність національної грошової одиниці;
- скорочення обсягів державних боргів;
- зростання рівня середньої заробітної плати;
- підвищення рівня соціального забезпечення у країні та інше.

Як відзначає Базилінська О. Я. [5], «бюджетно-податкова політика – це заходи уряду, спрямовані на забезпечення повної зайнятості та виробництва не інфляційного ВВП шляхом зміни державних видатків, системи оподаткування та підходів до формування бюджету в цілому».

Стимулюючий або обмежувальний характер бюджетно-податкової політики визначає вибір відповідних методів та засобів їх дії – важелів.

Стимулююча дія бюджетно-податкової політики, основною метою якої є економічний розвиток, полягає у застосуванні двох основних важелів, а саме: зростання державних видатків; зниження рівня оподаткування.

Зростання державних видатків здійснюється, як правило, у двох напрямках:

– державні видатки спрямовуються безпосередньо в економічний сектор, збільшується державне фінансування окремих галузей та окремих підприємств, що призводить до розширення виробництва, підвищення рівня зайнятості та, як наслідок, до зростання обсягів ВВП;

– у державі збільшуються видатки на соціальну сферу, підвищуються соціальні стандарти, зростає сукупний попит, який, у свою чергу, призводить до загального економічного зростання.

У свою чергу, зниження рівня оподаткування, яке досягається зменшенням податкових ставок, застосуванням податкових пільг та податкових канікул, запровадженням диференційованих ставок податків, призводить до збільшення обсягів фінансових ресурсів, які залишаються у розпорядженні підприємств. Для підприємств стає можливим залучення новітніх технологій, підвищення рівня кваліфікації персоналу, розширення виробництва, підвищення якості продукції, вихід на нові ринки збуту та інше.

Водночас формальний підхід кількісного збільшення обсягів державних видатків та зменшення податкових ставок не є запорукою економічного розвитку, а може лише призвести до економічного зростання.

Так само реалізація політики економічного розвитку не завжди супроводжується економічним зростанням. Особливо це стосується періодів ринкових перетворень, структурних змін в економіці, застосування радикальних, але непопулярних на перших порах у соціально-економічному аспекті, заходів, які тільки у майбутньому призведуть не тільки до економічного зростання, а також і до економічного розвитку. При цьому спочатку може мати місце навіть певний економічний спад, який буде виправданий тільки у майбутньому.

Реалізація політики економічного розвитку, як правило, розраховується на більш тривалий часовий період та охоплює широкий спектр фінансово-економічних заходів. Між тим економічний розвиток у державі може бути наслідком сталого економічного зростання та реалізації заходів відповідної фінансової політики.

Відповідно обмежувальна бюджетно-податкова політика реалізується шляхом застосування тих самих заходів, тільки у зворотному напрямку: зменшенням обсягів державних видатків; підвищенням рівня оподаткування.

Тісний взаємозв'язок між бюджетною та податковою політикою досліджувався багатьма вченими. Наприклад, Даниленко А. І. [6, с. 21] відзначає «суб'єктивний підхід до обсягів видатків бюджету (завищених), який став причиною нераціонального рівня оподаткування суб'єктів господарювання і перешкодою для формування ефективної податкової системи». У свою чергу, завищені доходи зумовлюють дефіцит Державного бюджету з причини невиконання своїх податкових зобов'язань великою кількістю підприємств.

Тому необхідною умовою ефективної фінансової політики розвитку держави є дотримання узгодженості показників кожної з ланок, що повинно забезпечувати взаємоузгоджену дію системи фінансових важелів: бюджетних та податкових, що потребує розробки певного механізму їх реалізації.

Таким чином, систему фінансових важелів розвитку економіки можна представити у наступному вигляді (рис. 1):

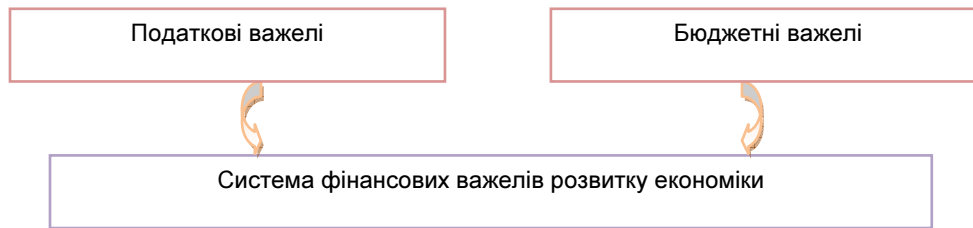

Рис. 1. Система фінансових важелів розвитку економіки

З вищенаведеного, ми можемо визначити систему фінансових важелів розвитку економіки як сукупність бюджетних та податкових важелів, що є засобом впливу уряду країни на господарські процеси та реалізації фінансової політики з метою активізації економічного розвитку.

Низка вітчизняних наукових робіт присвячена витратам бюджету та їх впливу на економічний розвиток [1]. Особливого значення надають структурі та обсягу витрат, але досі немає єдиної думки щодо їх оптимальних розмірів. При цьому, обсяги витрат бюджету зіставляють з показником ВВП для визначення посилення фіскального тиску на економіку або покриття додаткових витрат через використання державних запозичень. Усе перелічене несе негативні наслідки на фінансову стабільність та економічний розвиток держави та її регіонів. У свою чергу, структурі витрат бюджету надають не менш важливе значення. Зрушення у структурі видатків можуть свідчити про наявний вплив на економічний розвиток: позитивний чи негативний.

Таким чином, витрати бюджету є вагомою складовою фінансових важелів взагалі та бюджетних важелів зокрема.

Пріоритетна роль у регулюванні економічного розвитку відводиться податковим важелям [7]. Притаманні податкам їх основні функції, такі як регулююча та фіскальна, надає їм можливості для забезпечення необхідними передумовами для забезпечення економічного розвитку держави та її регіонів зокрема. Дотримання балансу між загальною сумою податків та зборів, які надходять до державного, місцевих бюджетів, державних цільових фондів та помірним податковим навантаженням на платників податків. Лібералізація оподаткування постає важливим чинником стабільного економічного розвитку, що, у свою чергу, створить передумови створення належної фінансової бази у тому числі для виконання завдань бюджетної політики. Тісний взаємозв'язок рівня податкового навантаження та поживлення економічних процесів передбачає створення оптимальної моделі оподаткування для забезпечення економічного розвитку при дотриманні балансу інтересів суб'єктів оподаткування.

Податкове регулювання вирішує цілу низку завдань розвитку економіки, такі як: регулювання попиту та пропозиції; вплив на темпи інфляційних процесів; сприяння розвитку депресивних регіонів та формування галузевої структури; стимулювання інвестиційних процесів та інноваційного розвитку та інші.

Серед важелів податкової політики особливе місце займають альтернативні системи оподаткування або за Податковим кодексом – спеціальні податкові режими. До них відносяться: фіксований сільськогосподарський податок, збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну і теплову енергію, збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності, спрощена система оподаткування – єдиний податок.

Спеціальні податкові режими є податковими важелями, які вирішують низку завдань, таких як: стимулювання окремих галузей та груп суб'єктів господарювання, забезпечення зайнятості населення та ефективності використання ресурсів, отже забезпечення зростання ВВП. Крім того, застосування податкових важелів дозволяє скоротити прямі бюджетні витрати, отож є альтернативою до засобів бюджетної політики.

До спеціальних податкових режимів також відносять Вільні економічні зони, території пріоритетного розвитку, технологічні парки, технополіси, спільні проекти та підприємства, концесії. Означені утворення передбачають включення країни до міжнародного економічного простору та співробітництва. Вони покликані активізувати приплив капіталу у країну, що призводить до активізації ділових процесів, створення нових робочих місць, освоєння нових технологій.

Регуляторний потенціал кожного податку найбільш реалізується через встановлення податкових ставок та податкових пільг.

При визначенні податкових ставок особливого значення надають їх розміру. Основним податковим регулятором вважається оптимальна податкова ставка. Оптимальне значення податкової ставки встановлюється виходячи із макроекономічних умов та конкретного напрямку фінансової політики.

Податкові пільги визначаються своєю стимулюючою спрямованістю. Загородній А. Г. [8] визначає податкові пільги як встановлений законодавством виняток із загальних правил

оподаткування, що надає платникові можливість зменшити суму податку (збору), яка підлягає сплаті або звільняє його від виконання окремих обов'язків та правил, пов'язаних з оподаткуванням.

Підходи до розгляду податкових пільг характеризуються своєю неоднозначністю. З одного боку, вони призводять до певних втрат доходів бюджетами. А з іншого – інноваційна або соціальна спрямованість податкових пільг дозволяє скоротити витрати бюджетів на фінансування відповідних програм.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, аналізуючи бюджетно-податкові важелі, можна зробити висновок, що тісний взаємозв'язок бюджетної та податкової політики неодмінно впливає на ефективність застосування бюджетних або податкових важелів, отже, на розвиток економіки. Тому узгодження бюджетної та податкової політики має бути, починаючи із законодавчого рівня. Реформування законодавства потребує системного підходу, тобто прийняття комплексу законодавчих актів, які передбачають зважене використання фінансових важелів: податкових, бюджетних, застосування яких буде взаємно узгоджуватися до загальної мети фінансової політики.

Бібліографічний список

1. Рубан Н. І. Джерела ефективності бюджетно-податкових важелів в умовах кризи фінансових відносин / Н. І. Рубан, І. І. Чуницька // Науковий вісник Національного університету ДПС України. – 2010. – № 1(48). – С. 42-48.
2. Турчанинова Т. В. Роль государства в экономическом и социальном развитии общества / Т. В. Турчанинова, В. Е. Храпов // Вестник МГТУ. – 2007. – № 3. – Т. 10. – С. 490-495.
3. Горст М. Налоговые и бюджетные инструменты промышленной политики (законодательный аспект) : [аналитическая записка] / М. Горст ; Институт комплексных и стратегических исследований [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.icss.ac.ru
4. Львовичкін С. В. Макрофінансова стабілізація в країні у контексті економічного зростання : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. док. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг, кредит» / С. В. Львовичкін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/articles
5. Базилінська О. Я. Макроекономіка : [навч. посіб.] / О. Я. Базилінська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 442 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.if.ua/books/63.html>
6. Даниленко А. І. Фіскально-бюджетна та грошово-кредитна політика України: проблеми та шляхи посилення взаємозв'язку : [монографія] / А. І. Даниленко / НАН України ; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2010. – 456 с.
7. Каламбет С. В. Податковий потенціал: теорія, практика, управління : [наукова монографія] / С. В. Каламбет. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2001. – 304 с.
8. Загородній А. Г. Податки, збори, обов'язкові платежі. Термінологічний словник / А. Г. Загородній, Г. П. Вознюк. – [2-ге вид., випр. та доп.]. - Л. : Нац. Ун-т «Львівська політехніка», ІВЦ «Інтелект+», «Інтелект-Захід», 2003. – 192с.

Анотація

У статті аналізується потенціал бюджетно-податкових важелів як головних складових системи фінансових важелів. Досліджено різні підходи щодо їх визначення та складових. Розглянуто бюджетно-податкові важелі: витрати, ставка, пільга, спеціальні режими та їх потенціал як джерел економічного розвитку. Окреслені напрями удосконалення використання бюджетно-податкових важелів.

Ключові слова: бюджетно-податкові важелі, розвиток економіки, витрати, ставка, пільга, спеціальні режими, податки.

Аннотация

В статье анализируется потенциал бюджетно-налоговых рычагов как главных составляющих системы финансовых рычагов. Исследованы разные подходы относительно их определения и составляющих. Рассмотрены бюджетно-налоговые рычаги: расходы, ставка, льгота, специальные режимы и их потенциал, как источника экономического развития. Очерчены направления усовершенствования использования бюджетно-налоговых рычагов.

Ключевые слова: бюджетно-налоговые рычаги, развитие экономики, расходы, ставка, льгота, специальные режимы, налоги.

Annotation

In the article potential budgetary-tax levers as main constituents of the system of financial leverages is analysed. Different approaches in relation to their determination and constituents are investigated. The budgetary-tax levers: charges, rate, privilege, dedicated modes and their potential, as sources of economic development are considered. Directions of improvement of the budgetary-tax levers use are outlined.

Key words: budget and tax leverage economic development, cost, rate, exemption, exemptions, taxes.